

Vestingwandeling Zwolle

Auteur: Marycke Naber

Stadsgracht en -muur, bastions, poorten en torens

Na het verkrijgen van stadsrechten in 1230 mocht Zwolle zich versterken met muren (in eerste instantie houten palissaden) en een grachtengordel. Rond 1400 naderden de bakstenen stadsmuren hun voltooiing. Begin 17e eeuw is de stad op last van prins Maurits versterkt met een bredere gracht en elf bastions, waardoor de stervorm ontstond. Hoewel veel poorten en torens met name in de 19e eeuw zijn afgebroken, zijn de volledige stadsgracht, de Sassenpoort en twee torens bewaard gebleven. Bovendien zijn in de jaren '70 delen van de stadsmuur, die bij de sanering van het Eiland tevoorschijn waren gekomen, gerestaureerd. Tijdens de wandeling over de bastions en door een stukje binnenstad wordt veel informatie gegeven over de al dan niet verdwenen poorten en torens. Onderweg kom je veel leuke horeca tegen.

Routebeschrijving

Verlaat het station aan de centrumzijde, loop over het zebrapad en RD, Terborchstraat. Loop op het kruispunt RD, Zeven Alleetjes. Deze gaat over in de Zuiderkerkstraat.

Vanaf de 17e eeuw maakte aan de buitenkant van de stadsgracht een hoornwerk deel uit van de vesting Zwolle: een hoornvormige versterking met een extra gracht eromheen. De loop van de Zeven Alleetjes aan de linkerkant en de Zuiderkerkstraat herinnert er nog aan.

1. Ga na het speeltuintje LA langs de ingang van de kerk (zie het infobordje), loop aan het eind van het parkeerterrein schuin LA door de voetgangerssluis en loop RD. Ga na het huis aan de rechterkant RA over het tegelpad, aan het eind LA. Steek meteen de Burg. Van Roijensingel over bij de verkeerslichten, ga LA en RA over de Sassenpoortenbrug. Net aan de overkant van de brug stond tot 1839 de Buiten-Sassenpoort. Tussen deze poort en de nog bestaande Binnen-Sassenpoort bevond zich vanaf het midden van de 16e eeuw een rondeel, een cirkelvormige versterking. Ga de 1e straat RA, Van Nahuysplein, het voormalige Sassenpoortenbolwerk. Steek na de halve cirkel om het grasveld met de fontein de weg over, ga LA en RA naar de Sassenpoort.

De poort is tussen 1408 en 1436 gebouwd. Lange tijd was het een gevangenis voor 'grote schavuiten en dieven'. In 1893 is de poort overgedragen aan het Rijk en eind 19e eeuw gerestaureerd in neogotische stijl, onder leiding van P.J.H. Cuypers, waarbij de middelste wat plumpe toren is vervangen door de huidige spitse. Aan de buitenkant van de poort is in de natuurstenen boog nog de gleuf te zien van het valhek. Hier zie je ook de uitbouw met werpgaten, de zogenaamde meezenkouw, van waaruit kokende olie en pek over de vijand werd gegoten. Als je vanaf de linkerkant van de doorgang omhoogkijkt, ziet je Sint Michaël (de Schutspatroom van Zwolle) met de draak op het kruispunt van het gewelf.

- Meteen na de poort ga je RA, Walstraat. De stadsmuur is in de huizen aan de rechterkant opgenomen. Loop RD en ga aan het eind schuin RA, Vijfhoek.

Op de plaats van de Ter Pelkwijkstraat rechts en het Gasthuisplein links liep vroeger de Grote Aa. Aan deze kant ervan stond de Trompetterstoren, verbonden met de Spoelpoort over het water. Het geheel is rond 1840 afgebroken. Het riviertje stroomde via de huidige Melkmarkt naar het Zwarte Water. Na 1800 is het overkluisd vanwege het besmette water.

- Ga RA, Ter Pelkwijkstraat, aan het eind RA, Ter Pelkwijkpark. Ga na het voormalige gemeentehuis van Zwollerkerspel aan je linkerhand LA, Ter Pelkwijkpark.

Dit is het voormalige Bassekullenbolwerk. Tot 1886 stond er een oliemolen.

2. Loop direct na de bocht naar links RD door het park, langs het oorlogsmonument van de Zwolse beeldhouwer Titus Leeser.

Op de plek van de Plantagekerk aan je linkerhand stond de Statenmakers- of Albert Mulentoren, ter hoogte van het Kerkbrugje de Kruitmakers- of Houttoren, die gewoonlijk bewoond werd door de stadsvroedvrouw. Ook deze torens zijn rond 1840 gesloopt.

- Loop RD over het voetpad en houd rechts aan. Dit was het Genverbolwerk. Mogelijk hebben er jeneverbesstruiken gestaan; genver is Zwols voor jenever.

De stenen bank aan het eind van het pad is geschonken door mensen uit Twente die aan het eind van de tweede wereldoorlog door de Duitsers verplicht te werk waren gesteld aan de IJssellinie en door de Zwollenaren gastvrij waren onthaald. Ongeveer op dit punt heeft de Torenmolen gestaan. Deze graanmolen was op de 17e eeuwse Bolderbas- of Bulderbastoren gebouwd. Zowel molen als toren zijn in 1861 afgebroken.

- Loop RD, ga LA over het zebrapad en RA naar de aanzet van de Binnen-Diezerpoort aan de stadsmuur, met een infopaneel over de bolwerken aan de overkant van de brug.

- Ga rechts van de stadsmuur, net voor de brug, de trap af en loop over het pad langs de muur, vlak voor de 14e-eeuwse Pelsertoren ga je LA door het poortje.

- Op het infobordje aan de buitenkant van het poortje lees je hoe het aan zijn naam komt. Ga RA en na de toren RA en LA verder over het pad. Loop aan het eind de trap op.

Voor je zijn 17e en 18e-eeuwse graanpakhuizen tegen de stadsmuur gebouwd, op de plaats van de voormalige Ramhorsttoren.

- Ga RA over het Pelserbrugje. Zie het infobord over de pikmaaiers. Aan de overkant zie je links pand 't Veerschip op Utrecht. Ga RA langs de Thorbeckegracht.

- Nummer 11 is het geboortehuis van de staatsman Thorbecke. Zie de infobordjes. Steek aan het eind schuin RA de Diezerpoorterplas over en loop RD.

- Dit is de Badhuiswal, het vroegere Diezerpoortenbolwerk. GA na nummer 3D schuin RA naar beneden, over het klinkerpad langs het water.

Het pad komt uit bij een brug, Stenen Pijp geheten, naar een in 1863 aangelegde dam over de Achtergracht met een gemetselde doorlaat. Vóór die tijd bevond zich hier een

houten brug. In 1966 is de dam vervangen door de huidige brug. Van 1615 tot 1828 stond aan deze kant van het water de Buiten-Diezerpoort. Aan de buitenkant ervan hing het beeld van Sint Michaël dat nu in de Peperbuskerk staat de wacht. Na het afbreken van de poort bevond zich op deze plaats een houten hek, dat de toegang tot de stad kon afsluiten en daarom 'de barrière' werd genoemd. Hier werd tot ver in de 19e eeuw de plaatselijke belasting geheven op binnenkomend graan en vee.

- Steek de dubbele rijbaan over en loop RD over het voetpad langs de Menno van Coehoornsingel.

Menno Baron van Coehoorn, vooraanstaand militair en vestingbouwer, heeft de Zwolse vesting rond 1700 gemoderniseerd. Je bevindt je op het Noordereiland, aangelegd rond 1600. Tot die tijd vormden de stadsmuur en de Thorbeckegracht de verdediging aan de noordkant.

- Loop RD langs het Flevogebouw, de vroegere ambachtsschool. Deze staat op de rand van het Tanerij, genoemd naar de touwslagerijen die zich daar in de 19e eeuw bevonden.

3. Ga de 1e straat RA, Spinhuisplein, langs het voormalige Huis van Bewaring oftewel het Spinhuis uit 1739, zie de infobordjes naast de voordeur.

- Ga voor theater De Spiegel LA en loop RD over het voetpad.

Dat loopt over de courtines die de drie bastions op het Noordereiland verbonden: de Tanerij, het Nijkerckenbolwerk ter hoogte van het parkeerdek en het Vispoortenbolwerk voorbij de Schuttevaerbrug.

- Steek aan het eind bij de brug de weg over (zie het infobord rechts) en loop RD over de Thorbeckewal, langs de Schuttevaerhaven.

Je loopt op de rand van het oorspronkelijke Vispoortenbolwerk. De nieuwbouw aan de linkerkant van de haven, op de plek van de voormalige lakfabriek Schaepman, bevindt zich op het voormalige Kranenbolwerk.

- Loop RD (Derde Bredehoek) en ga aan het eind LA (Thorbeckegracht). Zie de gevelsteen en het infobordje op het hoekpand.

- Steek de Dijkstraat over en ga RA over de Vispoortenbrug. Ga direct daarna LA over het smalle straatje, de trap af en na de stadsmuur RA.

De eind 15e-eeuwse Wijndragerstoren met muren van meer dan een meter dik werd in vreedetijd bewoond door een wijndrager in dienst van de stad. Het spitse dak werd ten gevolge van gewijzigde belegeringstechnieken vervangen door een laag pannendak.

- Ga RA (Krabbestraat), op de Vispoortenplas RA en meteen LA, Buitenkant. Vóór de huidige brug stond de Vischpoort of Michielstoren.

Die zeer fraaie poort uit 1498 ging halverwege de 19e eeuw onder de moker. Zowel deze poort als de Steenpoort verderop gaven toegang tot de stad vanaf de laad- en loswallen langs de stadsmuur. Aan weerszijden daarvan zijn ondiepe huisjes gebouwd. Die aan de Buitenkant hebben overkragingen om op de bovenverdieping wat meer ruimte te hebben. Hier en daar zijn ze (clandestien) doorgebroken naar de huisjes aan de andere kant van de muur.

- Ga bij het restant van de aan Sint Joris gewijde Stintes- of Steenpoort uit 1488 LA, Steenstraat. Ga meteen daarna RA, Waterstraat, langs de stadsmuur.

Hier stroomde vroeger de Kleine Aa. Omstreeks het midden van de 19e eeuw was deze niet meer dan een stinkende sloot die voornamelijk als riool gebruikt werd en dan ook meermalen tyfus- en cholera-epidemieën veroorzaakte. In 1859 werd besloten tot demping van de Kleine Aa.

4. Na nummer 32 ga je LA over het klinkerpad, aan het eind LA en meteen bocht RA over het halfverharde pad. Ga het 1e pad RA, aan het eind LA over het klinkerpad.

- Je loopt door het stadsvernieuwingsproject van Aldo van Eyck uit de jaren '70. Ga het 1e straatje RA door het hek, dan LA (Waterstraat).

- Aan het eind met voor je de achterkant van herberg De Keizer uit 1549 ga je RA, Nieuwstraat. Direct na het infobordje over het Rodetorenplein ga je RA, Buitenkant.

Links staat het Hopmanshuis uit 1663, op de hoek rechts café De Tagrijn. Dat staat op de plaats van de Zwanetoren uit 1423, die in 1823 is gesloopt. Een restant daarvan is nog te zien om de hoek tegen de stadsmuur.

- Loop terug langs de achterkant van het Hopmanshuis, steek in de bocht naar links de weg over.

Links stond de Jan-Baghs, omstreeks 1600 Leyendekkerstoren geheten. Dit was een enorme toren, met zijn vuurmonden gericht op het Zwarte Water. In 1848 begon de torenspits te hellen, waarna de prachtige toren is gesloopt.

- Loop RD over het klinkerpad langs het Rodetorenplein, dat begin 21e eeuw weer is teruggebracht in zijn oorspronkelijke vorm. 's Zomers is er het stadsstrand.

- Steek aan het eind van het pad de weg over en loop RD langs de linkerkant van het hotel-restaurant.

Op deze plek heeft de Roontoren oftewel Rode Toren gestaan. Het was een prachtig vierkant gebouw met een poort die het Rode Torenplein met de Melkmarkt verbond. In 1845 is deze afgebroken omdat men de poort te smal vond voor het handelsverkeer. Aan de Rode Toren vast bevond zich de Rodetorenpoort die over de Grote Aa heen gebouwd was. Die stroomde toen nog over de Melkmarkt; tegenwoordig stroomt hij eronder. De Rodetorenpoort grensde aan de overkant van de Grote Aa aan een vierkante toren, die voor het eerst vermeld werd in 1451. Rond 1850 kwam hij onder de slopershamer.

Tot 1384 vormde de Grote Aa de noordgrens van Zwolle. Daarna werd de stad uitgebreid tot de Kleine Aa en vanaf eind 15e eeuw tot de huidige Thorbeckegracht.

- Loop achterlangs het hotel-restaurant, steek de Melkmarkt over en ga LA.

Je passeert het Drostenhuis uit het midden van de 16e eeuw en links daarvan de ingang van Museum ANNO, met veel informatie over de geschiedenis van Zwolle.

- Loop RD tot de Grote Markt, ga daar RA naar de ingang van de Grote of Sint Michaëlskerk uit ca. 1465, daar RA. Houd links aan, Luttekestraat.

5. Ga tegenover het Watersculptuur van Peter van de Locht aan de achterkant van de kerk RA, Ossenmarktsteeg.

- Loop RD langs de Onze Lieve Vrouwebasiliek uit het begin van de 15e eeuw. Ga op de Ossenmarkt LA, aan het eind RA (Halve Maansteeg) en aan het eind RA (Korte Kamperstraat).

Ter hoogte van de nummers 26 en 24 heeft vanaf het begin van de 15e eeuw tot 1853 de Drakentoren gestaan, een prachtige toren met een windvaan in de vorm van een draak. Ter hoogte van het patriciërshuis uit 1738 op nummer 10 stond het Hanenpoortken. Midden 16e eeuw fungeerde het als organistentoren: hier woonde de stadsorganist, zodat hij kon oefenen zonder geluidhinder te veroorzaken. Tussen 1735 en 1740 is de toren afgebroken.

Rechts aan de zijstraat is de ingang van het Vrouwenhuis. Loop RD. Aan het eind rechts was de oorspronkelijke hoofdingang van het Vrouwenhuis. Zie de fraaie gevelsteen bovenin.

- Ga LA, Rodetorenplein. Steek de weg over en loop RD over het klinkerpad. Volg na de voetgangerssluis het pad naar links.

Het in 2003 opgeleverde Maagjesbolwerk met appartementen, winkelruimte en een parkeergarage staat op de plek van het gelijknamige bastion. De onderste laag van het gebouw geeft de hoogte van het oorspronkelijke bolwerk aan.

- Ga aan het eind van het gebouw LA, steek de straat over en ga RA.

Links in de Kamperstraat heeft van 1398 tot 1772 de rechthoekige Binnen-Kamperpoort gestaan. In 1488 is de Buiten-Kamperpoort gebouwd. Deze stond in de stadsgracht, ongeveer ter hoogte van het begin van de huidige brug. In 1813 is de poort in de gracht geschoven, waarbij een man verpletterd werd. Daarna is hij vervangen door een open boogvormige poort die in 1843 is gesloopt.

- Steek na het oversteken van de Kamperstraat de Eekwal over via het zebrapad, ga LA en in de bocht naar links RA omhoog, het Eekwalbolwerk op.

Hiertegenover, aan de linkerkant van de Eekwal, heeft een van de oudste torens van Zwolle gestaan. Hij was in gebruik als kruittoren. Deze is in de jaren '30 van de 19e eeuw afgebroken. Het bolwerk is omstreeks 1700 gemoderniseerd door Menno van Coehoorn. Je passeert het onderstel van Zwolles laatste walmolen. De Eekwalbolwerksmolen (oorspronkelijk een eek- of runmolen) uit 1600 is in 1807 herbouwd en heette toen Herstelder. De kap van deze bovenkruier is tijdens de eerste wereldoorlog gesneuveld. Zie de gevelsteen en het infobordje op huis nr. 23. De huisjes met de nummers 11 t/m 25 zijn halverwege de 19e eeuw gebouwd op de resten van de kazematten, waar kanonnen en ander oorlogsmaterieel werden gestald.

6. Ga aan het eind van de straat RA en steek bij de brug RD de weg over.

De Luttekestraat, de winkelstraat aan je linkerhand, is genoemd naar de uit de 14e eeuw stammende Luttekepoort (kleine poort). In 1531 werd rechts in de stadsgracht de Nieuwe

(Nije), Gelderse of Kruittoren geplaatst. Dit was een groot rond gevaarte met een wachttorentje. De Luttekepoort, die hiermee zijn functie van poort verloor, stond met de Gelderse Toren in verbinding. In deze toren woonde in de 17e eeuw de Zwolse beul. De poort en de toren zijn na een explosie omstreeks 1810 afgebroken en vervangen door een open boogvormige poort, die in 1836 weer werd verwijderd.

- Loop RD langs het gratis toiletgebouwtje over het halfverharde pad langs de stadsgracht.

Ter hoogte van de parkeerplaats bevond zich de Lesker Gerrits-toren uit het begin van de 15e eeuw, die in 1837 is gesloopt.

- Ga aan het eind (voor je Museum De Fundatie) RA over de doodlopende weg, vroeger Kruittorensingel geheten, naar de Kruittoren.

In 1908 werd de singel ter gelegenheid van de honderdste geboortedag van de in Zwolle geboren dichter omgedoopt tot Potgietersingel. Op het hoge deel ervan bevond zich het Bastion de Suikerberg, dat in 1884 grotendeels is afgegraven om plaats te bieden aan de herenhuizen.

- Ga na de muurschildering van Donovan Spaanstra schuin RA omlaag over het halfverharde pad, langs de buste van Potgieter en 'Bouwstuk aan het water' van Koos Kroon, aan het eind RA.

Het gedeelte van de stadsmuur links van het pad, tussen de Luttekepoort en de Sassenpoort, is in 1405 door 14 man in 25 dagen gebouwd. Toen Zwolle in 1790 'open stad' werd is de muur stukje voor stukje afgebroken en is de grond bij de tuinen van de huizen aan de Koestraat getrokken. Aan het eind van het asfaltpad staat links een infobord over de Sassenpoort, met aan de achterkant een verhaal over een incident met de hertog van Gelre in 1524.

- Ga RA over de brug, daarna RA over het tegelvoetpad, langs de Stadkamer (met horeca) aan je linkerhand. Ga LA over het 2e zebrapad en schuin RA, Stationsweg.

- Loop RD langs het infobord over het voormalige hotel Van Gijtenbeek, dat op de plaats van de huidige ABN-Amrobank stond.

- Loop daarna via het zebrapad en langs het standbeeld van Thorbecke, vervaardigd door Hans Bayens, naar het station.

Praktische informatie

Grotendeels over de vestingwerken rondom het centrum, 25 % onverhard

Kijken

Sassenpoort, Sassenstraat 53, 06 1712 6734, sassenpoortzwolle.nl

ANNO, Melkmarkt 41, anno.nl

Grote kerk, Grote Markt 18, 038 421 2512, academiehuis.nl

Onze Lieve Vrouwebasiliek, Ossenmarkt 25, 06 87883823, peperbus-zwolle.nl

Museum De Fundatie, Blijmarkt 20, 0572 388 188, museumdefundatie.nl

Eten en drinken

Starbucks, Stationsgebouw, ma-vr 7.00-20.00, za-zo 9.00-19.00

Lots & More, Sassenstraat 49, 06 8331 7008, lotsandmorezwolle.nl

IJssalon en andere horeca in de Diezerstraat bij de Diezerpoorterbrug

Everyday Bread & Coffee City Store Zwolle, Diezerpoorterplas 9, 038 303 30038, everydaybread.nl

Konkeltje koffie en thee, Dijkstraat 3, 038 422 3401, konkeltje.nl

Het Beugeltje in of naast de Wijndragerstoren, Krabbestraat 63, 038 423 6410, hetbeugeltje.nl

Café De Tagrijn, Buitenkant 8, 06 5773 1831, cafedetagrijn.com

In de zomer: Blue Bayou, Rodetorenplein, bluebayouzwolle.nl

Allerlei horecagelegenheden aan de Melkmarkt, het Grote Kerkplein en de Jufferenwal

Villa Suikerberg, Potgietersingel 1-A, 038 2304930, villasuikerberg.nl

Grand Hotel Wientjes, Stationsweg 7, 038 425 4254, bilderberg.nl/zwolle/grand-hotel-wientjes/restaurants/

Overnachten

Zie visitzwolle.com

Parkeren

Zie prettigparkeren.nl/kaart/#!Zwolle/

Achtergrondinformatie

Grotendeels over de vestingwerken rondom het centrum, 25 % onverhard

Kijken:

Sassenpoort, Sassenstraat 53, 06 1712 6734, sassenpoortzwolle.nl, ANNO, Melkmarkt 41, anno.nl

Grote kerk, Grote Markt 18, 038 421 2512, academiehuis.nl

Onze Lieve Vrouwebasiliek, Ossenmarkt 25, 06 87883823, peperbus-zwolle.nl

Museum De Fundatie, Blijmarkt 20, 0572 388 188, museumdefundatie.nl

Routebeschrijving, topografische kaart en GPS-track van deze wandeling vind je op Wandelzoekpagina: www.wandelzoekpagina.nl/wandeling/vestingwandeling-zwolle/19575/. Reactie, opmerkingen en aanvullingen zijn welkom op Wandelzoekpagina.

In 'Wandelen buiten de binnenstad van Zwolle' beschrijft Marycke Naber 10 rondwandelingen van 11 tot 20 km door het groene buitengebied van de stad, over landgoederen en langs de rivieren de IJssel, het Zwarte Water en de Vecht. De gids is te bestellen op www.gegarandeerdonregelmatic.nl .
--

4

Neem een abonnement!
Meer dan 1500 wandelkaarten

voor slechts
€ 13,50